

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

VIII. évfolyam 3. szám

2005. július

Másfél évszázados múltja van Százéves Újpest középiskolája

Népligeti jubileum

Csak örvideni lehet annak a közelmúltban elindult érdeklődésnek, odafigyelésnek, amelyben a főváros X. kerületének, Kőbányának történetét, kultúráját, építé-

Ma már ipari műemlék a népligeti víztorony

zettörténeti, gazdasági jelentőségét, a polgárosodás útján betöltött szerepét, a belváros fejlődésében játszott másfél évszázados szolgálatát egyre inkább értékelik a hálás utódok. Televízió, rádió, újságcikkek, folyóiratbeli tanulmányok egymásutánjai pótolják az

eddiggi érdektelenséget, és próbálják megrajzolni Kőbánya helyét, szerepét, jelentős történeti múltját a főváros színes térképén.

Ennek köszönhetően ünnepelehetjük meg a Népliget születésének százötvenedik évfordulóját – a területét 1855-ben akácokkal ültették be. Hálatalt szívvel gondolhatunk Ilenczfalvy Sárkány József városi tanácsosra, aki 1868-ban terjesztette a magisztrátus elé a parképítés gondolatát. Petz Ármin, az Orczy-kert főkertészének nagyszabású terve nem valósult meg, de 1890-ben Klenszky Vilmos és Kulcsár Ferenc tervei szerint kezdték a ligeti körutak mentén a fákat elültetni. A 129 hektáros terület angolparkká alakítása Ilse-mann Keresztély főkertész munkája, amely 1893 és 1896 között kapta meg végleges formáját – 500 értékes fajt és fajtát számláló lombhullató cserjékből és fákból álló gyűjteményt hagyott az utókorra.

Budapest legnagyobb parkja a Népliget, nemcsak a kőbányaiaknak, de a fő- (Folytatása a 4. oldalon.)

Könyves Kálmán Gimnázium

A polgári fiúiskola igazgatója, Greizinger István az intézmény 1897-es évkönyvében hozott fel érveket iskolája bővítése vagy fejlesztése érdekében, azonban Újpestnek gimnázium kellett! 1898. október 20-án hangzott el „Wolfner Tivadar községi képviselő indítványja egy Újpesten létesítendő gymnasium tárgyában”.

A várossá fejlődéshez jogi szempontból nem volt előírva a gimnázium, de a szükségét minden előretekintő újpesti érezte. A korabeli érvek között Újpest területének jó fekvését, lakosságának nagy számát – ez

akkor kb. 50.000 fő volt – és erős nemzeti érzelmeit emelhetjük ki. A budapesti intézetekbe járás naponta két óra utazást jelentett.

A tény nagyon egyszerű, de sokat mondó. 1905. szeptember 1-jén nyílt meg a községi nyilvános gimnázium, az Attila utca 12. szám alatti bérelt házban. Egy tanterem, egy osztály, egy iroda, egy tanári és egy szertár volt az épületben.

A szerény leltárral rendelkező iskolában hatvan tanuló kezdte meg tanulmányait, igazgatójuk Klima Lajos lett.

(Folytatása a 10. oldalon.)

Az újpesti Magyar Királyi Állami főgimnázium – képeslap az 1920-as évekből

Minden egy helyen – www.bpht.hu

Budapesti Helytörténeti Portál

Május 20-án, a Budapesti Honismereti Társaság közgyűlésén került bemutatásra a társaság honlapja, a Budapesti Helytörténeti

Portál szerkezeti felépítése és működtetése. A portál célja a főváros történeti múltja feltárásával, ápolásával, megőrzésével és nép-

szerűsítésével foglalkozók számára (civil szervezetek, helytörténeti gyűjtemények és múzeumok, elkötelezett lokálpatrióták...) tevékeny-

ségének bemutatása, munkájuk segítése.

A www.bpht.hu című honlap nyitó oldalán köszöntik látogatóikat, innen lehet belépni a címloldalra, ahol az aktuális hírek olvashatók. A baloldali menüsor (Folytatása a 2. oldalon.)

Határon Túliak Szere

Emlékröport kap a Lánchíd Kör

Tizenegyedik alkalommal látott vendégül július 3-12. között határon túli magyar fiatalokat az I. kerületben működő Lánchíd Kör. Rendezvényüknek, a *XI. Határon Túliak Szerének* helyszíne idén Budapest, Esztergom, Pécs és környéke volt.

A Délvidékről, az erdélyi Székelyudvarhelyről, a felvidéki Galánta környékéről... érkező 12 fiatal Baranya megyében a művelődéstörténeti emlékeinkkel ismerkedtek, fővárosi tartózkodásuk alatt délelőttönként városnézésen, múzeum látogatáson vettek részt, délután történelmi előadásokat hallgattak meg. A Teleki László Intézet egyetemi oktatója, *dr. Gergely Attila* „Magyarország helyzete a változó vi-

lággazdaságban”, a Magyar Országos Levéltár munkatársa, *Décsey Sándor* hadtörténész „Magyarország szerepe a II. Világháborúban”, a HM Hadtörténeti Intézet kutatója, *dr. Mészáros Kálmán* „A Rákóczi szabadságharc eseménystörténete”, az MTA Irodalomtörténeti Intézet irodalomtörténésze, *dr. Szentmártoni Szabó Géza* „Balassi Bálint és kora” címmel tartott előadást.

A táborzárásra július 11-én az előadások budapesti helyszínén, a Magyar Kultúra Alapítvány Szentháromság téri székháza Mátyás termében került sor. Itt *Szilaveczky Csilla* alapítványi titkár közreműködésével már a kezdetek óta szívesen fogadják őket. A Lánchíd Kör elnöke, *dr.*

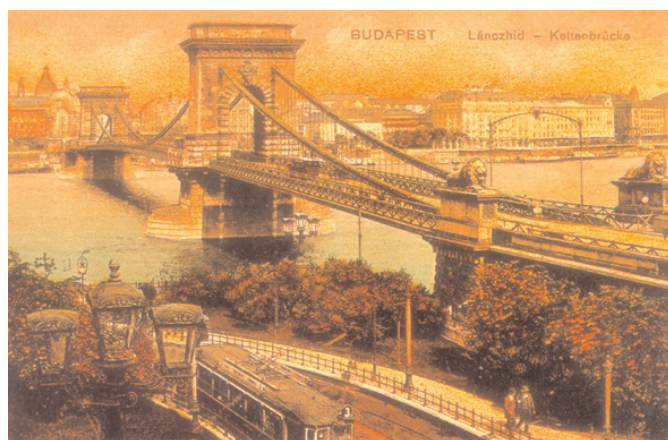
Mojzes Imre egyetemi tanár hangsúlyozta, hogy szervezetük az egyik legrégebben működő hazai egyesület és a határon túli fiatalokkal régóta tartják a kapcsolatot.

A budavári civil szervezet elnökének bevezetőjét követően a megjelenteket *dr. Nagy Gábor Tamás*, az I. kerület polgármestere köszöntötte és átadta a Lánchíd Kör elnökének az önkormányzati kitüntetés, a *Budavári Emlékröport* – át-

adására ünnepélyes keretek között majd szeptemberben, a kerület napján kerül sor – adományozásáról szóló levelet. A kitüntetés odaítélését az alábbiakkal indokolta:

– Ezzel az emlékröporttal azt ismerjük el, hogy a Lánchíd Kör több mint húsz éve foglalkozik történeti múltunk ápolásával, helytörténeti, határon túli, a magyar nemzet egységét érintő programokkal.

G.T.

Lánchíd-képeslap 1914-ből

Minden egy helyen – www.bpht.hu

Budapesti Helytörténeti Portál

• folytatás az első oldalról

pontjai azok, amik a portál rendszeres látogatását indokolhatják. A már említett Hírek és a Budapesti Honismereti Társaság bemutatását szolgáló menüpontok után naprakész információt kapunk a főváros és kerületei közgyűjteményeiről (múzeumok, helytörténeti gyűjtemények) és civil szervezetekről (összeállításuk *Szölösi Mariann*et dicséri), a *Városunk* c. újság számairól – mindezek gyors használhatóságát külön keresőrendszerek biztosítják, az újság repertóriumát *Karip Gyula* állította össze.

Szintén a baloldali menüpontok között találkozhatunk civil szervezetek számára a főbb pályázati lehe-

tőségek bemutatásával és a helytörténeti/honismereti információszerzést szolgáló Kapcsolódó oldalak elnevezés alatt található linkgyűjteménnyel. A budapesti helytörténeti bibliográfia menüpont a 2003. évi fővárosi és kerületi helytörténeti bibliográfiát tartalmazza (összeállítása *Gali Ágnes* érdeme) és egy előzetest ad a 2004. évi fővárosi és kerületi helytörténeti kiadványokból – ennek feltöltése szeptember végére várható. A menüpontok sorát a Fórum zárja le, amely a közvetlen egymás közti kapcsolatfelvételt biztosítja a portálon keresztül az egy-egy témakörrel foglalkozóknak.

A portál címlapjának jobb oldali sávján jelenleg a leg-

frissebb hír érhető el, később a *Városunk* legutolsó száma és a legfrissebb pályázati kiírás is gyorsan megtalálható lesz.

Megvalósítását és működtetését a *Nemzeti Civil Alapprogram Civil Szolgál-*

tató, Fejlesztő és Információs Kollégiuma, valamint a *Fővárosi Közgyűlés Civil Szervezetek és Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága* pályázati támogatásai tették a Budapesti Honismereti Társaság számára lehetővé.

Adj hírt magadról!

A portál működtetője, a Budapesti Honismereti Társaság az info@bpht.hu e-mail címre várja a fővárosi és kerületi civil szervezetektől, közgyűjteményektől aktuális programjaik megküldését, amelyet egy jpg formátumba tett képpel is kísérhetnek. A portál adminisztrátora a hír kézhezvétele után azt felrakja a weblap címoldalára.

Szintén köszönettel veszik azoknak a civil szervezeteknek a bejelentkezését, akik még nem szerepelnek a fővárosi adatbázisban – a bejelentkezést követően címükre postán küldik meg a regisztrációs lapot, amelynek visszajuttatása után tudják az adataikat közölni.

Rákosmente évszázadai

Állandó helytörténeti és néprajzi kiállítás

A Nemzeti Kulturális Örökség minisztere által létrehozott Alfa program elnevezésű pályázat 2004-ben négy és félmillió forinttal támogatta az Erdős Renée Ház új, állandó kiállításának létrehozását, amely május 6-án, az intézmény névadója és épülete hajdani lakója, Erdős Renée író nő születésnapjának az előestéjén nyílt meg.

Mit is mutatunk be? Budapest főváros XVII. kerülete elődközségeinek, Rákoscsabának, Rákoskeresztúrnak, Rákosligetnek és Rákoshegynek helytörténeti dokumentumait és néhány, a településekre jellemző tárgyat. Továbbá két középkori eredetű település, Rákoscsaba és Rákoskeresztúr néprajzi emlékeit, lakásberendezési tárgyakat, mezőgazdasági eszközöket, a viselés elemeit. Törekedtünk a korlátozott területhez is alkalmazkodó különleges, egyedi konstellációban bemutatni a tárgyakat. Így alakul át a kicsi fogadótér, amely azon túl, hogy a teremőr „lakóhelye” és ruhatári, múzeumbolti funkciókat is betölt, néhány néprajzi tárgyat is bemutat. Főfalán egy nagyméretű, sosemvolt, „hamisított” mozaikképeslap kapott helyet, „Üdvözlét Rákosmentéről” felirattal, amelynek elemeit az elődközségek 1920-as, 30-as években kiadott képeslapjairól „lopoktuk össze”. S itt helyeztük el az intézmény története legbőkezűbb adakozójának, Epress Rezsőnek a bronzportróját is – tőle származik a gyűjteményi anyag majd 15 %-a –, a

szobor posztamensén pedig felsoroljuk azokat, akik a XVII. kerületi közgyűjteményeket a 35 éves fennállás során adományaikkal segítették.

Rákoshegy továbbá Budapest irányát. Ennek az iránymutatónak a betájolt makettjét állítjuk a terem közepére, ez határozza meg, hogy a helyiség mely

Az Erdős Renée-villa

Helytörténeti kiállításunk rendező eleme a települések földrajzi elhelyezkedése illetve közlekedése. A központi helyen fekvő Rákoskeresztúr településről találtunk egy 1930 körül készült fotográfiát, amely két legfontosabb főútvonalának, a Pesti és a Ferihegyi útnak a kereszteződését örökíti meg, ahol egy útjelző tábla mutatta a többi elődközség, Rákosliget, Rákoscsaba,

részén melyik község történetét mutatjuk be, fotók, térképek, dokumentumok illetve néhány emblematikus tárgy segítségével. Különösen indokolt ez a rendezés azért is, mert a XVII. kerületnek ma itt van a közigazgatási, közlekedési és részben az üzleti központja – önkormányzat, bankok, piac, autóbusz végállomás – és ezt a helyet ma minden kerületi polgár ismeri.

Néprajzi bemutatóteremünkben három „metszet” mutatunk be. A mindössze 35 négyzetméteres térben, a terem adottságai által meghatározottan, a szoba derékszögeitől eltérve egy szlovák konyharészletet és egy német szoborészletet rendeztünk be, bútorokkal, épített tűzhe-

lyekkel, bábukon a népviselet rekonstrukciójával. Mindezt „megfejtük” egy padlászöveggyel, amelynek aljzatára egy szekeret állítunk. (Utalva a hajdani legények rendkívül eredeti humorára, amikor is a gazda távollétében szétkapták az alkalmatosságot és a padlason összeállították.) A terem szemben lévő sarkaiban két óriáskönyvet, azaz nagyméretű lapozót helyeztünk el. Az egyik lapjaira a fonás-szövés eszközeit és a gabona-termesztés, kenyérsütés tárgyi és képi emlékeit applikáltuk. A másik viszont a néprajzi kiállításba illeszkedő „didaktikus kiadvány”. Lapjain azt az eltűnt, tönkrement kulturális örökséget mutatjuk be, amely sok esetben egy kis odafigyeléssel megmenthető lett volna. Első, belső borítójába két sírkövet építünk a lakótelep építésekor megszüntetett rákoskeresztúri temetőből, amelyeket egy kerületi képzőművész-pedagógus, Ballonyi László hagyományozott ránk még halála előtt. Konzervált, de restaurálatlan állapotban feltettük a könyv lapjaira néhány textíliát is. Itt emlékezünk az 1970-ben alapított, akkor a fővárosban egyedülálló Néprajzi Emlékházra, amely még alapítása évtizedében a terjeszkedő lakótelep áldozatává vált.

Ádám Ferenc

Helytörténeti adatbázis a XII. kerületben

Ha belegondolunk, a helytörténeti kutatás alapja it ma is az adatbázisok képezik. Ezek az adatbázisok ma a szakma nagy öregjei. Ők azok, akik az érdeklődési területünkről mindent tudnak. Sajnos a nem publikált információk – sokszor örökre – elvesznek.

A kezdet

Az adatbázis létét korábbi munkakörömnek köszönheti. Feladatom volt a céggel kapcsolatban álló ügyfelek és a potenciális ügyfelek adatainak feltárása és nyilvántartása is. Később erre az üzleti adatállományra épült rá a saját könyvtáram, folyóirat- és térkép-gyűjteményem folyamatos feldolgozása. Kezdetben nagyon bosszantott, hogy miközben a lakásban fellelhető információhordozók (könyv, folyóirat stb.) úgyszólván mindent leírnak a világról, csak azt nem tudom, hol található meg bennük a keresett informá-

ciót. Az közismert, hogy lapozáskor a figyelem kb. a huszadik lap után már automatikusan kikapcsol.

A folyamat

A jelenlegi felépítést már megelőzték kezdetleges rendezettségű adatállományok, amelyek egy meghatározó szerkezet-kialakítást követően folyamatosan beintegrálódtak az adatbázisba. Sok dolgot érdemes előre eldönteni a felépítés során, mert ezzel jelentős többletmunkát kerülhetünk el, de a Microsoft Access program igen rugalmas, ez több-kevesebb munkával tetszés szerint átrendezhető, formálható a később felmerülő igények szerint.

A szerkezet

Alapjai a táblák. Ezek egy része alaptábla, például személyek, intézmények, címek stb., más részük segédtábla – például irányítószámok, ETO, TEAOR, országkód. A táblákra épül-

nek a lekérdezések. Ezek biztosítják a táblák közötti kapcsolatokat, lényegében az információk közötti összefüggéseket. A lekérdezéseken alapuló űrlapok további lehetőséget adnak az összefüggések feltárására, egyúttal biztosítják a felhasználóbarát vizualitást. Az egyik adatbázis tárolási lehetőségről a www.tvn.hu weblap is tájékoztatást ad.

A jelen

Mik lehetnek az elvárások? Sok kérdésre adjon hiteles választ! Elegáns és felhasználóbarát legyen! Rugalmasan bővíthető, a gyorsan változó igényekhez igazodó szerkezettel bírjon!

Amikor sok egymással rivalizáló elvárást fogalmazunk meg, önkéntelen a kérdés, milyen sorrendben legyen? Le kellett szögezni, hogy tökéletes adatbázis nincs. Kiindulásként lényegesebbnek a tartalmi szempontokat tartottam. Gyakorlatilag minél több adat-

ból lehessen keresni akár lassabb, kényelmetlenebb módszerekkel is, és a részletesebb adatfeldolgozást a különösen érdeklődésemre tartó adatok (temető, kerület, stb.) irányában bővíteni tudjam. A forma, az elegancia kialakítása, fejlesztése másodlagos, de természetesen nem elhanyagolható szempont.

Jelenleg 14 218 személy, 12 658 intézmény, 67 886 dokumentum, 15 000 cím és ezek összefüggései képezik az adatbázis alapját. A segédtáblák közül a teljes irányítószám-lista, a fokozatosan bővülő országkód-lista és telefon körzethívószám, teljes TEAOR, egy jelenleg 6300 rekordos ETO segíti az adatbázis használatát.

A jövő

Olyan technológiák kialakítása, mellyel a legkisebb munka mellett a legtöbb információ tölthető be. Testre szabott lekérdezések, nyomdakész jelentések.

Szatucsek Tibor

Másfél évszázados múltja van

• folytatás az első oldalról

város minden családjának, lakójának kikapcsolódási lehetőséget nyújtott. A Népligettel majdnem egy időben felépült Tisztviselő Telep lakói sporttelepet alakítottak ki, ahol télen korcsolyázni, nyáron teniszezni lehetett. Gyönyörű lombosodó fái alatt a vasárnapi kirándulások során a pihenésen kívül számtalan más szórakozási, időtöltési lehetőséget kínált. A Népligetben ott, ahol valamikor a város szeméttelpe és homokbányái voltak, megépült a Mutatványos tér. 1895-ben megnyílt a Budapesti Nagy Sör-csarnok romantikus stílusú vendéglője, ahonnan széles

fason lehetett eljutni a vurstliba.

A 20. század negyvenes éveiben már több mint 100 objektum működött, szolgálta a pesti polgárok, munkáscsaládok, a szabadságon lévő katonák és kimenőjüket töltő falusi cselédnők szórakozását, időtöltését, ismerkedési lehetőségeit. Volt barlangvasút, cirkusz, 17 körhinta, 9 hajóhinta, 9 céllövölde, műszínház, dodgem, 4 vendéglő, 2 bábszínház. Kemény Henrik világhírű bábművész – akit éppen ebben az évben tüntettek ki Kosuth-díjjal – itt tartotta előadásait. Intézményében lépett fel később Major Tamás, Gobbi Hilda világhá-

ború-ellenes politikai éllel, felhanggal.

Itt volt Közép-Európa akkor leghosszabb és legnagyobb hullámvasútja, a gyermekek legnagyobb öröme. Az 1930-as évektől nemzetközi autó- és motorversenyeket rendeztek. A Könyves Kálmán és Vajda Péter utca kereszteződésében állt a dísztribün, ahonnan az első magyar Grand Prix futamaiban lehetett gyönyörködni, izgulni, bosszankodni. A Nagyvendéglő 300 személy befogadására alkalmas igényes termeiben vasutasok, iparosok, postások, mesteremberek rezes banda, az emeleten az 1. számú Gyalogezred tisztii kaszinójának vendégeit cigányzenekar, szalzenekar szórakoztatta.

Ez a népligeti varázs a második világháborút követően sajnos megszűnt. A Népliget egyik hátsó sétányán fehér márványon arany betűkkel az 1890-1990-es szabad május elsejei majálisok emlékét idézi a szakszervezetek által felállított emléktábla. Pankotai Farkas Béla: lengyel légionisták emléksobrát, Bezeredy Gyula: Tinódi Lantos Sebestyén alkotását, a sétányokat jelölő botanikusokat, csillagászokat, kertészeket idéző táblákat, háromszögelési pontot jelölő oszlopot, a díszkutat, a Sétáló Naprendszer, a kopjafa faragásokat Pesti László irányításával a Népliget Baráti Köre gondozza, vigyázza, őrzi.

Bihari József

Fővárosi jegyrendszertől Kőbánya helytörténetéig

Budapesti História a főváros levéltárában

Májusi előadástünkön Róbert Péter történész a Háborús évek Budapesten – 1914–1918 című előadásában számolt be arról, hogyan élték át ezt az időszakot a főváros lakói. A háború leg hamarabb Budapesten érezte hatását, ahol az élet egyre nehezebbé vált – felvirágozott viszont a hadigazdaság; több üzem gyorsan átállt a haditermelésre. Legkelen dőbb termék a lőszer volt. A csepeli Weisz Manfréd üzemek például a békebeli konzervdobozok helyett töltényhüvelyeket kezdtek gyártani. Ha-

Plakát 1911-ből

női és gyermekmunka kiterjesztésével igyekeztek ellen-

súlyozni, megjelentek a pesti villamosokon az első kalauzsnők...

Az építkezések leállása és a háborús menekültek beáramlása miatt Budapesten lakáshiány alakult ki. A há-

borús városképhez hozzátartozott a szükségkórházak, inségkonyhák, a sorban álló lerongyolódott emberek, a kolduló rokkant katonák látványa. Ezzel együtt látványosan nőtt a hadiszállítók vagyongyarapodása, hivalkodó fényűzése.

A Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény és a Városvédő Kör tevékenységéről *Bihari József* gyűjteményvezető számolt be. Ismertette, hogy milyen régi gyökerei vannak Kőbányán a helytörténeti munkának. Példaként említette az 1890 júliusában megjelent Kőbányai Értesítő c. hetilapot, amely sokoldalúan számolt be a városrész mindennapjairól. Lelkes tanítók már a 20. század elején írtak helytörténeti műveket. Később a helyi Honismereti Bizottságban munkálkodtak

a lokálpatrióták. 1970-ben jelent meg Szalai-Stern: Kőbánya története című monográfiája. A sörgyáiról és lengővasútvjáról híres kerület történetével, utcaneveivel, közlekedésével több kiadvány foglalkozott.

A Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény 1981-ben kapott helyett a Dréher Sport klubban. Elévülhetetlen érdemei voltak *dr. Gecse Albertnek* a méltán híres téglaagyűjtemény létrehozásában. A honismereti munkát segítő – és ellenőrző – Hazafias Népfrent megszűnése után 1990-ben alakult meg a Budapesti Városvédő Egyesület Kőbányai Csoportja, amely jó kapcsolatot alakított ki a fővárosi levéltárral és a helyi iskolákkal. A kőbányaiak kiállítások, előadások rendezése mellett – pályázati támogatásokkal – tervezik újabb helytörténeti kötetek (Kőbányai Enciklopédia) megjelentetését.

T. J.

Volt egyszer egy kaszinó

Kőbányai Füzetek

A Kőbányai Casinó 125 éves évfordulójára emlékezve a Pataky Művelődési Központ kiadta a Kőbányai Füzetek első számát. Ebben *Buzás Kálmán Volt egyszer egy kaszinó* című, *Rekviem egy épületért* alcímű helytörténeti tanulmányával találkozhatunk.

A szerző olvasmányos stílusú, áttekinthetően tagolt írására a tanulmány szót joggal használhatjuk, mivel a kerületekben megjelenő helytörténeti füzetektől eltérően ez szakmai igényességgel készült, és lábjegyzeteiben a források-

ra korrekten hivatkozó anyagként került kiadásra.

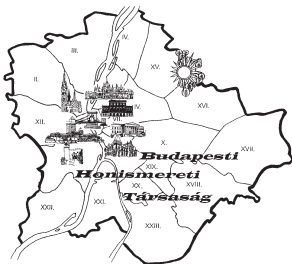
Maga az anyag is egy logikusan felépített szerkezetet takar. A tanulmány szerzője foglalkozik a kőbányai kaszinó hazai és helyi előzményeivel, a Casinó Társaság létrehozásával, épületével és működésével, a kaszinó nyújtotta helyi kulturális és sport lehetőségekkel, gazdasági kihatásaival, végül a kerületi tiltakozás ellenére

Az egykori kaszinó aulája

történt 1976-os bontásával.

A Kőbányai Füzetek bemutatkozó száma esztétikus kivitelben, kiváló minőségű papírra, gondos tipográfiával készült. A felvállalt témakör bemutatását az itt közölt, jó minőségű archív fotók, kisnyomtatványok és iratanyag hitelesíti. Következő kiadványukban a Conti Kápolna történetét tervezik bemutatni.

Társaságunk éves közgyűlését 2005. május 20-án, Budapest Főváros Levéltára Teve utcai konferenciatermében tartotta. A megjelenteket Breinich Gábor, a Társaság elnöke köszöntötte. Első napirendi pontként Gábor Tibor titkár előterjesztésében a szervezet 2004. évi közhasznú beszámolóját vitatták meg és a 2005. évi munkatervet.

Az írásbeli előterjesztést a Társaság tagjai megkapták, az érdeklődők a Budapesti Helytörténeti Portál (www.bpht.hu) bal oldalt elhelyezett menüpontjában (Budapesti Honismereti Társaság - Főbb tevékenységek almenüpont) olvashatják el. Az előterjesztés tartalmazta a szervezet múlt évi szervezeti életét (közgyűlés, ülések, bizottságok), tartalmi tevékenységeit (Városunk c. periodika kiadása, fővárosi középiskolás művelődéstörténeti vetélkedő lebonyolítása, a Budapesti Helytörténeti kerületekbe kihelyezett rendezvényso-

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

rozatának tapasztalatai, a Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv kiadásának előkészítése) – valamint mindezek finanszírozási hátterét.

Munkatervük alapján az idei évben folytatják a Városunk c. periodika kiadását, a Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv kiadását Budapest Főváros Levéltára Teve utcai konferenciatermében. Tovább bővítik kapcsolataikat a fővárosi és kerületi civil szervezetekkel, közgyűjteményekkel. Kiadják a Budapesti Helytörténeti Emlékkönyvet – ez februárban megtörtént – és előkészítik a Budapesti Helytörténeti Emlékkönyv 2004 kiadását. Új színfoltként május végén megindítják a Budapesti Helytörténeti Portált, amely által a neten is megjelenik a fővárosi helytörténeti tevékenység.

A szóban is kiegészített tájékoztató elfogadását követően dr. Sütő Józsefné a szervezet Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottsága tapasztalatairól számolt be. A bizottság megállapította, hogy a könyvelés rendezett, elszámolási adatai megbízhatóak és a Társaság 2004. évben is a jóvá-

hagyott Alapszabálya szerint működött.

Legnagyobb várakozás a Budapesti Helytörténeti Portál bemutatását fogadta. A portál kivitelezője, Péter Zoltán, a SilverSide Stúdió vezetője számítógépes prezentáció segítségével mutatta be a portál tervezett felépítését és a megjelentek zárt körére tekintettel az adminisztrációs felületek kezelését is, amely egyébként nem számít a nyilvános témák közé. (A portálról a Minden egy helyen – www.bpht.hu című írásunkban külön tájékoztatást adunk – a szerk.)

Kiállítás és könyvbemutató

A fővárosi könyvtárának Budapest Gyűjteményében június 1-jén nyitották meg a Kertvárosi Üzenet című fotókiállítást.

A tárlat létrehozása a könyvtár és az Ott-honunk a XVI. Kerület

Egyesület összefogásának köszönhető – anyagát Lantos Antal és Tóth Miklós gyűjtötte, Széman Richárd fényképezte. A vendégeket dr. Fodor Péter, a FSZEK főigazgatója köszöntötte, a kiállítást dr. Schiffer Lajos, Budapest főpolgármester-helyettese és dr. Szabó Lajos Mátyás, a XVI. kerület polgármestere nyitotta meg.

Egy hét múltán, június 8-án a könyvtár Fogadótermében mutatta be Búza Péter – a kötet szerkesztője – Bevilaqua Borsody Béla „A Víziváros” című könyvét.

A szervezők a bemutatót követő könyvárverés bevételeit a szerző síremlékének helyreállítására fordítják.

Zugló Anno

Zugló Helytörténeti Műhely és Herminamező Polgári Köre olvasható aláíróként a Zugló Anno címet kapott képeslap-kiállítás megnyitójára invitáló meghívón.

Az egykori Kassák Klub tetőterében működő helytörténeti műhely a helyszíne a május 4-én megnyitott és az előzetes jelzés szerint május 29-én sajnos már bezáró kiállításnak.

Gyuláról érkezett nemrég a fekete szegélyes gyászjelentés Baráth László elhunytáról. A VII. kerületi István utca egykori lakója a Ferencvárosi Honismereti Társaság és egyben a Budapesti Honismereti Társaság tagjaként foglalkozott a Ferencváros történeti múltjával. Utolsó munkahelye a Kosztolányi Kulturális Központ volt. 67 éves korában, 2004. december 25-én távozott el közülünk.

Felesége a gyászjelentést kísérő levelében ezekkel a szavakkal emlékezett meg néhai barátunkról: „Szerezzel és örömmel járt Társaságuk-

hoz, melynek Ő is tagja volt.” Hamvait 2005. január 6-án, a kunszentmártoni katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra.

In memoriam

Baráth László – dr. Gecse Albert

Szintén nagy megdöbbenést keltett dr. Gecse Albert tagtársunknak, a kőbányai Liget utca lakójának halálhíre. Kutatási területe a magyarországi téglaipar és tégláégetés feltárásán belül elsősorban Budapest és Pest megye anyagának feldolgo-

zására terjedt ki, a római kortól 1949-ig. Életművének megjelenését nem érte meg. Tagja volt még a Körmösi Csoma Társaságnak és a Budapesti Városvédő Egyesület kőbányai csoportjának is.

Mindkét civil szervezetnél számíthatnak elkötelezett és szakmai szempontból is megbízható munkájára. Egyik álma volt a Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény, a Sörgyári Emléktár és a Sütőipari Emléktár anyagának egyesítése egy kőbányai közgyűjtemény keretében.

Emlékük szívünkben él!

Társasélet Pesten és Budán

A Budapest Főváros Levéltára által kiadott Budapesti Negyed 2004. évi téli száma *Társasélet Pesten és Budán* címmel jelent meg. A szórakoztató ismeretterjesztés jól sikerült példája a kötet. Témája a 19. századi főváros társadalmi felső- és középrétegének viselkedése és társas élete. Az ELTE Művelődéstörténeti Tanszéke több egyetemi tanszékkal közös kutatásából válogatott Gerő András és Fábri Anna. Kiadványuk szerzői között történészek, irodalomtörténészek, doktoranduszok tanulmányai szerepelnek. Az olvasó előtt feltárulnak a korabeli főváros folyamatosan alakuló kulturális, társasági életének színterei: színházak, kávéházak, lóversenyek, kaszinók, sétányok és közparkok. Képzletben beléphetünk a polgári otthonok és fényes paloták ajtaján. Megismerkedhetünk a város lakóival, magyarokkal, németekkel,

zsidókkal, nemesekkel és polgárokkal egyaránt. Listán követhetjük nyomon a kávéházak szakmai körönként kialakult asztaltársaságait törzshelyük szerint. Olvashatunk a Német Szín-

Liszt Ferenc és barátai 1873-ban (Kozmata Ferenc felvétele)

házi, a Pesti Magyar Színházról és a Népszínházról is. Megnézhetjük a Margitszigetet, mely Molnár Ferenc szerint: „egy korzó, amelyet minden oldalról víz vesz körül”. Hazánk díszje: a lóverseny. Eötvös József egyik leveléből idézünk: „Én legalább

azt hiszem, hogy ha egy nemzet életéből annak nemzeti multságain kívül egyebet nem ismernénk, jellemének megítélésére ez maga elég leendő. Nép, melly férfias időtöltésekben gyönyörködött, gyáva és elpuhult nem lehetett soha.”

Fáy András, Csengery Antal baráti társaságával is találkozhatunk. Utóbbiról megtudhatjuk, hogy „nemcsak a kultúra területén volt befolyása, de az egyik legnagyobb tekintély volt a Deák-pártban is. Az evangélikus körökből ismerhetjük meg a német-magyar

kultúra közvetítőjét Scheidius Lajost, József nádor harmadik feleségét Mária Dorottya főhercegnőt és Podmaniczky Frigyeset. Néhány közismerten elismert hölgy szalonjába is ellátogathatunk, mint Hollósy Kornélia, Wohl Janka és Stephanie vagy Nikolsburger Dvóra. A politikai élet szereplői számára a magánéledek, vacsorák, delegációk fogadása, pártvacsorák és kormányfői fogadások, estélyek illetve udvari bálók kínáltak hivatalos társasági alkalmakat. Végül, de nem utolsó sorban az epreskerti Jókai-Feszty-szalón életét mutatja be a kötet. Utolsó tanulmányként a fővárosból kilépve Thalóczy Lajos bécsi magyar társaságáról, a szabadságtól sem mentes „büzérklubról” olvashatunk.

Az érdekes, változatos témájú periodikát nemcsak téli olvasásra, könnyedebb hangvétele miatt a nyári forró napokra is ajánlhatjuk az érdeklődőknek.

Sz.M.

Könyvszállítmány indult Erdélybe

Alsórákosi Közművelődési Egyesület

A zuglói Alsórákosi Közművelődési Egyesület tagjai, Boda Sándor, Bóta Piroska és hazai segítők szervezésében mintegy kilencszáz könyv – amelyek önkéntes felajánlások révén gyűltek össze – jutott el az erdélyi Alsórákos falu könyvtárába. A három fuvar is igénylő könyvszállítmány utolsó adagja Nagypénteken indult el Budapestről, a szervezőkkel együtt. Problémamentesen tették meg az utat, melynek költségeit is saját „zsebből” fedezték.

Az erdélyi településen Kozocsa József polgármester és munkatársai, a falu jegyzője, alpolgármestere, régi polgármestere, pedagógusa, óvoda-

vezetője, egész kis csoportosulás fogadta őket. Első alkalommal jártak ezen a településen, melynek lakossága 80 százalékban magyar ajkú. Másnap már hazafelé jöttek, csak Segesváron és Marosvásárhelyen álltak meg egy kis időre. Segesváron részt vettek egy templomi misén, ahol imakönyv nem volt senkinél. Ezért kérik, hogy akinek feleslegessé vált magyar nyelvű imakönyve van, és azt felajánlja, azt felekezettől függetlenül átveszik, majd a rászorulókhöz eljuttatják.

Az alsórákosiak következő útjukat egy ukrainai magyarlakta falu iskolájába tervezik. Könyvfelajánlások bejelenthetők 9–12 óra között a 363-5848-as, vagy a 06-70/944-2300 telefonszámokon.

—b.p.—

Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Jankóné Pajor Ildikó,
tel.: 201-7093, cím: 1013 Bp.,
Döbrentei u. 9., nyitva: Sze., P., Szo.:
14-18, V.: 11-18 óra

Óbudai Múzeum (Zichy kastély)

Vezető: Dr. Új Irisz, tel.: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K.-
V.: 10-18 óra

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652, cím: 1043 Bp.,
Berda J. u. 48., nyitva: K-P.: 10-17,
Szo.: 10-14 óra, zárva: 07. 01. – 08.
31.

Józsefvárosi Helytörténeti Alkotóműhely

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Pilinyi Péter
tel.: 313-0298, cím: 1083 Budapest,
Szigony u. 39., nyitva: K., P. 14-16 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420, cím: 1093 Bp., Pipa
u. 4., nyitva: K-P.: 10-16 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Bihari József,
tel.: 261-5569, cím: 1102 Bp.,
Halom u. 37/b., nyitva: K-Sz.: 10-14,
Cs.: 14-18 óra.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: Beleznay Andor, tel.: 208-
6635, cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K-Cs.: 16-18 óra,
zárva: 07. 01. – 08. 31. és egyéb
iskolai szünetekben is.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Dr. György Lajosné, tel.:
365-6126, cím: 1117 Bp., Erőmű u.
4., nyitva: Sze.: 15-18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Dr. Müllner Jenő, tel.: 457-
0500, 457-0501, cím: 1126 Bp.,
Beethoven u. 1/b. Jelenleg felújítás
miatt zárva, megnyitása 2005 szeptem-
berében tervezett.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Juhász Katalin, tel.: 349-
1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50.,
nyitva: K-Cs.: 10-18 óra, zárva: 06.
17. – 08. 11.

Rákospalotai Múzeum

Vezető: Mojzes Ildikó, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K., Cs., Szo.: 10-14, Sze.: 14-
18 óra, zárva: 07. 29. – 08. 27.

Erdős Renée Ház

Vezető: Bakonyvári M. Ágnes, tel.:
256-6062, cím: 1174 Bp., Báthory u.
31., nyitva: K-V.: 15-18 óra.

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Frank Gabriella, tel.: 290-
5629, 295-0877, cím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10., nyitva: H-
Cs.: 8-16, P.: 8-13 óra, zárva az
iskolai tanítási szünetek idején.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-
1619, cím: 1191 Bp., Fő u. 38.,
nyitva: K-P.: 14-18, V.: 10-16 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó, tel.: 283-
1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-V.: 10-16 óráig, zárva: 07.
10. – 09. 15.

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sárkány István, tel.: 278-
0710, cím: 1211 Budapest, Szent Im-
re tér 3.,

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 287-0083
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105., nyitva:
K-Szo.: 14-18 óra, zárva: 06. 19. –
08. 10.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája XVII.

Budapesti helytörténeti emlékkönyv / [szerk. Gábel Tibor]; [adattárát összeáll. Szöllősy Marianne]. – Budapest : Budapesti Honismereti Társaság., 2005. – 238 p. : ill. ; 21 cm

Hunfalvy János (1820-1888): Budapest és környéke : eredeti képekben / a történelmi és helyirati szöveget írta Hunfalvy János ; rajz. Rohbock Lajos. – [Budapest] : Kossuth, cop. 2004. – [4], 243 p., [28] fol. : ill. ; 25 cm. – Az 1859-ben Budapesten, Lauffer és Stolp kiadásában megjelent mű hasonmása.

Kőrösi Zoltán: Budapest, nőváros / [... Czabán György fényképeivel ...]. – Pozsony : Kalligram ; Budapest : Pesti Kalligram, 2004. – 220 p. : ill. ; 22 cm

Preisich Gábor (1909–98): Budapest városépítésének története : Buda visszavételétől a II. világháború végéig. – 2. átd. kiad. – Budapest : Terc, cop. 2004. – 379 p. : ill. ; 23x25 cm

Vadas József (1946–): Budapest építészete : történelmi séták / [a felvételeket kész. Baric Imre et al.]. – [Budapest] : Corvina, 2005. – [32] p. : ill. ; 24 cm

*

Ávedik Lukács (1847-1909): Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája / [szerk. és az utóhangot írta Issekutz Sarolta]. – Hasonmás kiad. – Budapest : Erdélyi Örmény Gyökerek Kult. Egyes., 2004. – [10], 320, CXXXVI, [10] p. : ill. ; 23

cm. – (Erdélyi örmény múzeum ; 9.). – Eredeti kiadása: Szamosújvárt : Aurora, 1896.

Gavlik István–Pilinyi Péter: Józsefvárosi séták / [fotók Garay János Tamás et al.]. – Budapest : Józsefvárosi Önkormányzat, 2004. – ill. ; 20 cm.

Hegyvidéki vendéglátás / [... vál. és szerk.] Müllner Jenő ; [Ráday Mihály előszavával]. – Budapest : Hegyvidék Lapk., 2004. –136 p. : ill. ; 28 cm

Pintér Andre: Az Óbudai Szent Alajos Ház és a Segítő Szűz Mária kápolna története : Budapest III. kerület, Óbuda-Békásmegyér. – Budapest : Óbudai Múz., 2004. – 80 p. : ill. ; 22 cm. – (Helytörténeti füzetek / Óbudai Múzeum, 9/2.) [Borítócím: A szaléziak Óbudán]

Seressné Döller Márta: Kerületünk egykori malmai. – Budapest : Angyalföldi József Attila Művelődési Központ Helytörténeti Gyűjteményének Klubja, 2004. – 40 p. : ill. ; 15x21 cm. – (XIII. kerületi helytörténeti füzetek ; 10.)

Szabó Margit: Erzsébet királyné a budai hegyekben. – Budapest : Infotop Kft., 2004. – 32 p. : ill. ; 24 cm. – (Hegyvidékünk gyöngyszemei ; 9.)

Tanulmányok a rákosmenti iskolák történetéből / Szanyi Dezső, Dombóvári Antal, Ádám Ferenc. – Budapest : Erdős Renée Ház, 2004. – 206, [4] p. : ill. ; 19 cm. – (Rákosmenti helytörténeti füzetek ; 2/2.)

Gali Ágnes

Újpest a II. Világháborúban

Reprezentatív időszaki kiállítást nyitottak meg *Újpest a II. Világháborúban* címmel július 14-én az Újpest Galériában (Budapest, IV. Árpád út 66.). Megnyitását dr. Derce Tamás, Újpest polgármestere a város – akkor 55 ezer fős lakosságából – a légerekbe hurcolt 17 ezer újpesti polgárról emlékezett meg. Közülük csupán három-ezren tértek vissza.

A tárlat három főbb egységre tagolódik. Az emeleti kiállító terem fogadó terében a II. világháború előzményeiről, eseményeiről, magyarországi vonzatairól és a párizsi békéről adtak tájékoztatást. Ebből a térből nyíló egyik teremben a tavalyi holokauszt kiállításuk válogatott anyaga került bemuta-

tásra: az Újpest és Rákospalota lakosságát tevékenységével érintő légerek, megsemmisítő táborok bemutatása tablókkal, térképekkel, a légerek zsidó túlélőinek vallási kegytárgyai... Nagy érdeklődést váltott ki a fogadó térből nyíló másik teremben bemutatott anyag, amely a

Munkások és cserkészek az újpesti Wolfner Bőrgyár romeltakarítása közben (1945)

háborús évek újpesti emlékeit tárta elénk. Itt láthatók a háború pusztításának fotó és dokumentum emlékei, a hátszági élet rekvizitumai (hadi üzemek működése, plakátok, felhívások, légtalmi felszerelések, behívók...), a frontvonalból származó anyagok (tábori levelezőlapok, fotók, gyászjelentések, személyes iratok), a hadifogság emlékei,

valamint a háború után felelősségre vont helyi nyilasok (Endre László, Hess Pál) peréről beszámoló anyagok.

Mindhárom kiállító térbe azonos koncepció alapján kerültek a bemutatandó anyagok: a képzőművészeti kiállításokról jól ismert üveglapok mögött sorakoztak a tájékoztató leírások, fotók, térképek, újságcikkek..., egységes, Syma típusú tárlókban kerültek elhelyezésre a muzeális anyagok.

A kiállítás fő szervezője, koordinátora Szöllősy Marianne, az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény vezetője volt, elkészítésében közreműködött az Újpesti Zsidó Hitközség, az Újpesti Roma Kisebbségi Önkormányzat és az Újpest Galéria.

—g.t.—

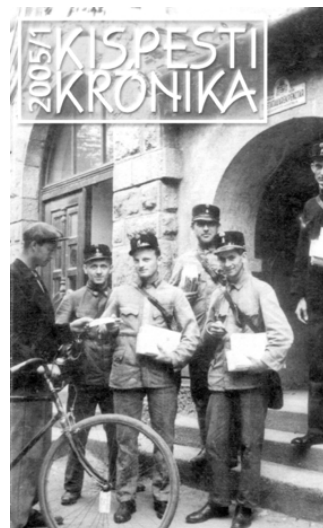

A Kolónia Kispest Helytörténeti és Helyismereti Közalapítvány 2004-ben indította útjára a Kispesti Krónika című periodikáját. Az évente négy alkalommal megjelenő, A/5-ös formátumú helyismereti folyóirat szerkesztője Buza Péter. A füzetek fejezeteinek főcímei szemléltetik a változatos tartalmat. Séta a régi Kis-

Kispesti Krónika

pesten keretein belül egy-egy épület (pl.: templom, színház) története elevenedik meg, az évfordulókról szólva jeles személyiségek életútjával vagy jelentős eseményekkel ismerkedhetnek meg az érdeklődők. A

dokumentum fejezetben dr. Sebestyén Péter 60 évvel ezelőtti naplófeljegyzéseiből idéz a szerző. Egy-egy kutató tanulmányát közlik a műhely fejezetben. Itt olvashatunk többek között Kispest kialakulásáról, tár-

Kolónia Kispest Helytörténeti és Helyismereti Közalapítvány

A közalapítványt Kispest önkormányzata hozta létre a XIX. kerület, Kispest történeti múltja feltárása, megőrzése, ápolása és bemutatása céljából. Céljait pályázatok kiírásával, kiadványok gondozásával, oktatási célokra alkalmas könyvek beszerzésével, vetélkedők, előadások szervezésével kívánja elérni.

Együtt kívánnak működni a hasonló jellegű meglévő és alakuló szervezetekkel, megkeresésüket szívesen fogadják. A közalapítvány kuratóriumának elnöke Nagy Tamás, vezető tisztségviselői Hernádi Paula (titkár), Siklós Zsuzsa és dr. Sebestyén Péter kurátorok.

A közalapítvány elérhetőségei:

Székhely: 1191 Budapest, Fő u. 38.

Tel.: 06-20/333-9876, fax: 06-1/378-1539

sadalomszerkezetéről, a Wekerle lakásairól és lakóiról. A sok fotóval illusztrált kiadvány utolsó lapjain a helytörténeti gyűjtemény új szerzeményeit és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének egy-egy szép, Kispestet ábrázoló képeslapját ismerhetik meg az olvasók.

—sz.m.—

Százéves Újpest középiskolája

Könyves Kálmán Gimnázium

● folytatás az első oldalról

1906. szeptember 20-án Klima Lajos gimnáziumi igazgató kapott szótöbbséggel megadott jutalmat, amelyet többek között a községi gimnázium szervezéséért érdemelt ki. Természetes, hogy ennek a szervezésnek a feladataihoz kapcsolódott a gimnáziumi telek ügyét is. Ekkor így fogalmazott Klima Lajos: „Újpest századokra szóló, jó nevű s népes középiskolát adjon át a nemzeti kultúrának.”

Három tanév múltán a Deák és a Löwy utcák sarkán álló Bencze-féle házba költözött a középiskola. 1908. szeptember 1-jén került a gimnázium állami gondozásba és 1909-ben hat (párhuzamos osztályok is) osztállyal bővítették. Udvar és nagy játszótér állt a rendelkezésükre. Utalást találunk a Főgimnázium zász-

lójának elkészítési tervére is. „A gimnázium most csak ideiglenesen a városi tisztviselői nyugdíjalap házában van elhelyezve...” – tudjuk meg Borovszky Samu könyvéből.

1911-ben a Löwy utca 12. szám alatti épületben vált teljessé a gimnázium, tehát hét év alatt épült ki a nyolcosztályos középiskola, mert korábban a II. és a III. osztályokat egyszerre indították. Az első érettségiig a tanulók száma 600 fő volt. A városi tisztviselők nyugdíjalapja tulajdonát képező Löwy utcai bérház nem felelt meg azonban a korabeli igényeknek.

A minisztérium Töry Emil és Pogány Móric műépítészeket bízta meg a tervrajzok elkészítésével, akik sürgették a telek helyszínrajzi vázlatának kiadását. A tűzoltókaszárnya lebontása tetemes összegbe kerül a városnak – védte álláspontját

a polgármester. Klima Lajos igazgató azt javasolta, hogy a laktanya épületét hagyják meg a gimnázium épületének felépítéséig, de az épületet ne az Apponyi u. vonalon, hanem az István úti vonalon (Ferenc József tér) emeljék. Ehhez a telek István úti vonalát néhány öl szélességű területtel kellett kiegészíteni, amely csak testületi döntés után volt kivitelezhető. Így a vilamosvágány mentén a szükséges területet megkapták, a tűzoltólaktanya legkésőbb 1914. szeptember 1-ig megmaradhatott.

Ezzel a gimnázium későbbi fokozatos területi fejlesztése is biztosított volt. Az új épület határidejét 1914. szeptember 1-re tűzték ki. „Az új épület a Ferenc József tér azon részén épül, mely a Nyár u., Apponyi Albert u., Tavasz u., s a B.U.R. villamos vasút vágánya között elterül.” A terület mérete 2169 négyszögöl volt. A gyáraktól távol eső, központi fekvésű, négy utcával határolt

telek ideálisnak bizonyult. Az egyéni és eredeti megoldással készített tervek szerint kétemeletes az épület és az utcai frontja 105 m hosszú. Újpest városa 283.830 korona hozzájárulást fizetett. Eddig az állam 20.000 korona bért fizetett évente. Az építkezéshez 132.000, majd 800.000 korona volt az országos költségvetésben. Dr. Németh Artúr államtitkár volt az építkezés referense. A fejlesztésnél tapasztalt szellemiséget tökéletesen jól mutatja be a következő idézet: „... nem kicsinyes szempontok vezérlik a jelen generációt, amikor évszázados intézményt szándékosan létesíteni, hanem előrelátás, szabadabb, magasabb szempontok.”

Százéves idén a Könyves Kálmán Gimnázium!

Újpesti Önkormányzata az évforduló tiszteletére felújította az épületet, melynek egykor – 1959-1963 között – magam is diákja voltam.

Fericsán Kálmán

AZ ELTER TOFK Tanító és Óvóképző Karának múlt századi elődjét alapító legendás tanár és igazgató, dr. Kiss Áron (1845-1908) születésének évfordulója alkalmából a tisztelgő utódok 2005. június 28-án, kedden immár tizenegyedik alkalommal gyűltek össze. Ez alkalommal is a Budapest Hegyvidék (XII. kerület) Önkormányzatának s néhány civil egyesülésének összefogásával kerül sor a Virányosi Közösségi Házban (XI. Szarvas Gábor u. 7/c.) újabb szakmai összejövetelükre, melyen pedagógusok, a játékszeretők kollégák, a 19. és 20. századi játékpedagógia értékei iránt érdeklődő hallgatók is jelen voltak. Rendezvényükön megemlékeztek Kiss

Kiss Áron emléknap

Civil szervezetek megemlékezése

Áronról, átadták az idej Pro Ludo-díjat, megkoszorúzták Kiss Áron emléktábláját és bemutatták Kriston Vizi József PONT Kiadónál meg-

jelent Homo Ludens Hungaricus című kötetét.

A Szentiványi Tibor művelődéstörténész által öt évvel ezelőtt alapított Pro

Kiss Áron szobra

Ludo-díjat ez évben Jánoska Antal játék-kutató kapta meg. A magyar és közép-európai játékkártya kultúra kutatásában, feltárásában, gyűjtésében és népszerűsítésében nemzetközi hírnévre szert tett személyiség válogatásában pl. jelenleg kiállítás látható az Iparművészeti Múzeumban, a Talon Alapítvány kurátoraként pedig kataszterben tárja fel a mai Pest-Buda vonatkozó történeti emlékeit. A díj maga is egy játékszer: egy négy darabból álló, „meleda”-típusú ezüstgyűrű. Az elismerésben eddig Lukácsy András író, Szikla László formatervező, Gerecsér Kinga egyetemi tanár, valamint Kelle Antal játékkonstruktőr részesült.

K.V.J.

Albertfalvi jubileum

Iskolamúzeum és helytörténeti gyűjtemény

A mai Albertfalva egy kis „főváros” melletti faluból jött létre, 1819. március 1-jén. Már 1828-ban iskola működött itt egy tanítóval, egy tanteremben. Ennek jogutódja a mai Petőfi Sándor Általános Iskola, Gimnázium és Szakközépiskola. Az 1980-as évek elején 1858 tanulója, 140 pedagógusa, 50 tanterme volt.

Százötven éves jubileumára, 1978-ban az iskola öt éven keresztül készült. Egybeesett ez az időszak Albertfalva Fő utcájának bontásával. A tanulók bejártak minden házat és az összegyűjtött anyagból nagy kiállítás készült az iskola tornatermében. Ezek az összegyűjtött

„kincsek” olyan értékek voltak, hogy megőrzésük parancsolóan hatott mindenkire. Így jött a gondolat, létesítsünk egy múzeumot, és ott helyezzük el ezeket az értékeket. Az iskola udvarán felszabadult egy felvonulási épület, melyben a gyakorlati foglalkozás órákat tartottuk. Itt, 1980. március 15-én nyitottuk meg a múzeumot.

A tanulók, szülők szívesen látogatták, rövid idő alatt ismertté vált kerületi, és fővárosi szinten. Sajnos az épület rossz állaga miatt másik helyet kellett keresni, 1991-ben költöztettük át a mai, feltehetően végleges helyére.

Albertfalva állami elemi iskolája 1930-ban épült fel és a múzeum jelenlegi épülete az igazgatói lakás volt. Később, a háború után gyermekélelmezési vállalat konyhájaként üzemelt, melyet 1990-ben szüntettek meg korszerűtlensége miatt. Egy év alatt sikerült az iskolát patronáló üzemek segítségével rendbe hozni, átalakítani. Így – ha szűkös körülmények között is – de megfelelt a múzeumi követelményeknek. Ekkor kapta meg a működési engedélyt és végleges nevét: Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum.

A múzeum kettős feladatot lát el! Iskolamúzeumként a hozzátartozó iskola történetét követi nyomon, helytörténeti gyűjteményként pedig Albertfalva történetét mutatja be. Kapcsolatot tartunk az idős albertfalvi lakosokkal. Azokkal az emberekkel, akik valamikor iskolánkba jártak vagy itt tanítottak. Sokszor találkozók színhelye múzeumunk. Igen gyakran főiskolai, egyetemi hallgatók gyűjtenek anyagot itt

diplomamunkájukhoz, dolgozataikhoz. A múzeumot a kerületi iskolák tanulói délelőttönként gyakran látogatják. Alapfeladatnak tartjuk, hogy mindent elfogadjunk, ami Albertfalvával kapcsolatos. E tárgyak vagy véglegesen a múzeum tulajdonába kerülnek vagy másolat készül róluk. Évente 2–3 kiállítást rendezünk. Az elmúlt 25 év alatt 36 kiállítás készült el és a mostani kiállításunk ezekről ad egy keresztmetszetet.

Jubileumi tárlatunk a korábbi kiállításokról készült és albumokban őrzött fényképekből válogatott. Nagy tablónkon 36 függőleges sor látható, és egy-egy sorban gyülekeznek az adott kiállítás anyagáról készült fényképek. A helyszűke szélesebb körű bemutatásra nem adott lehetőséget. Aki bővebb bepillantást is igényel, az a múzeum látogatása során kap erre lehetőséget. Jubileumi kiállításunk augusztus végéig látható. Várunk ide mindenkit, aki kíváncsi szűkebb hazánk, Albertfalva múltjára és jelenére.

Beleznay Andor

Emléküket a fotók őrzik

Budapesti Históriak

Karácsony Sándortól Rákoskert történetéig

Új és érdekes adatokkal szolgált Karacs Zsigmond előadása, amelyet a Budapest Főváros Levéltárában a Budapesti Históriak júniusi előadóestjén tartott Karácsony Sándor szerepéről az ifjúsági mozgalomban.

Karácsony Sándor, az I. világháború fiatal tisztje hadirokkantként is tovább szolgált – a főváros VIII. kerületében tanított és aktívan bekapcsolódott az ifjúsági mozgalomba. A Keresztény Ifjúsági Egyesület vezetője, a „Magyar Ifjúság” című újság szerkesztője, a neves

pap-költő Sik Sándorral a Cserkészszövetség társelnöke, a népi hagyományokat feltáró „regős-mozgalom” elindítója, a Regős Káté megalkotója, több lap munkatársa volt. Meghatározó személyisége a híres szárszói konferenciának, amely a háború utáni demokratikus megújulás útjait kereste.

1945 után változatlan intenzitással dolgozott az Országos Szabdművelési Tanács elnökeként, jelentős szerepet vállalt a megújult cserkészmozgalom szervezésében és az úttörőkkel

való együttműködést is támogatta. A „fordulat éve” után nacionalistának bélyegezve fokozatosan háttérbe szorították, majd 1950-ben nyugdíjazták, amelyet csak két évvel élt túl.

Az Erdős Renée Házban folyó honismereti munkát Szelepcsényi Sándor helytörténész ismertette és bemutatta a Rákoskert története című könyvet. A Rákos-patak mentén lévő egykori német és tót nemzeti-szerű falvakat 1950-ben csatolták Budapesthez.

A helytörténeti munka egyik bázisa Erdős Renée egykori villája. Az író – akinek szerelmes-erotikus regényei főleg a fiatal lá-

nyok körében voltak népszerűek – 1927 és 1943 között lakott itt. Az épület ma helytörténeti és időszaki kiállításoknak, előadásoknak ad helyet. Igen népszerű a közeli Merzse-mocsár élővilágát bemutató diorámája is.

A kerületi lokálpatrióták a Rákosmente Múzeumbarát Egyesületben tevékenykednek. Eredményesnek bizonyult az itt élő közéleti személyiségek, művészek bevonása az előadások, kiállítások rendezésébe. Ilyen rendezvény volt a Rákoskert című könyv ismertetése is, amelyet a helyi művészek alkotásainak bemutatásával kapcsolatosak össze.

—t.j.—

Pollack Mihály emlékkiállítás

A kiállítás meghívójának borítója

Sok emlékezetes időszak kiállításának helyet adó teremben, a Budavári Palota E épületének Metszertárában rendezte meg a Budapesti Történeti Múzeum Pollack Mihály (1773-1855) emlékkiállítását. A 150 éve elhunyt építész mester számtalan ma is lé-

tező, klasszicista stílusú alkotásával írta be nevét fővárosunk történetébe. A kiállítást dr. Sisa József művészettörténész, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének osztályvezetője június 10-én nyitotta meg és augusztus 30-ig látogatható.

Szentimre lokálpatriótája

Családi háza két földszinti szobájában és a ház padlásterében szorított helyet Karip Gyula pezsztimrei helytörténész a Pestszentimrei Önálló Néprajzi-, Ipar- és Helytörténeti Gyűjteményének. A kis múzeum tulajdonosa azonban saját személyét csak az ismerősök, szomszédok által adományozott tárgyak kezelőjének tartja, gyűjteményét szerényen ipartörténeti tárnak minősíti. Muzeális tárgyainak feldolgozását, nyilvántartását azonban sok „hivatalos” kerületi helytörténeti gyűjtemény is megirigyelheti – a nagyobb bútorok, kisebb tárgyak, iratok a múzeumi nyilvántartási szabályoknak megfelelően kerültek be „törzskönyvébe”. Kuriózumok is találhatóak itt, pl. a háború után át-

adott Lánchíd egy példányban fennmaradt avató beszéde, amelyet a fővárosi levéltár restauráltatott.

Karip Gyula azonban nem elégedett meg a gyűjteménye feldolgozásával és gyarapításával, de a kerületi újságok és országos periodikák sajtórepertóriumának összeállítását is felvállalta.

– A történet arról szól, hogy mindig egy témában álltam neki az otthon halmozódó újságmennyiséget átolvasni. Ezért saját munkám megkönnyítése miatt kezdtem el ezeket feldolgozni.

Neki köszönhető a mi lapunk, a Városunk eddig megjelent összes száma repertóriumának elkészítése is, amely a Budapesti Helytörténeti Portálon megtalálható.

gábriel

Felelős szerkesztő: Gábriel Tibor
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, dr. Kriston Vízi József, Sándor P. Tibor, Sipos András,
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

Országos Honismereti Akadémia

Három budapesti kapott emléklapot

Az idei honismereti akadémiát gróf Batthyány Kázmér reformpolitikusra emlékezve és a határmenti kapcsolatok jegyében Pécsen, június 27. és július 1. között rendezték meg. A konferencia előadássorozatán a korszak neves szakemberei ismertették a legújabb kutatási eredményeket, majd több szekcióban volt lehetőség egy-egy témakör mélyebb áttekintésére. Buszos kirándulás keretében bejárták az akadémia résztvevői a megye nevezetes emlékhelyeit.

Az ünnepélyes megnyitón adták át a 2004. évben kiemelkedő tevékenységet végzők számára a Honismereti Szövetség emlékérméit és emléklapjait. A Budapesti Honismereti Társaság felterjesztésére a fővárosból hárman kerültek az emléklappal kitüntetettek közé: *Beleznay Andor* (Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum vezetője), *dr. Pintér Endre* (Óbuda Baráti Kör elnöke) és *Sipos András* (Budapest Főváros Levéltára főlevéltárosa).

Kulturális Örökség Napjai

2005. szeptember 17–18.

Idén is sor kerül az Európa-szerte népszerű Kulturális Örökség Napjaira, amelynek most központi témáját a várak, erődítmények, kastélyok, kúriák, paloták alkotják. A Kő kövön... marad címet viselő kétnapos, hétvégi rendezvénysorozat szervezői minden más helyszín csatlakozását is szívesen fogadják. A be-

mutatásra javasolt épületeknek nem szükséges védett műemlékeknek lenniük, de sajátos esztétikai vagy jelentős történeti értékkel kell bírniuk. Idén a kortárs építészet, a tájépítészet kiemelkedő alkotásai is bemutatathatók. Részletebb információk a www.oroksegnapok.hu weboldalon olvashatók.

F.: Budapesti Honismereti Társaság

1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjaiban. Budapest Főváros Önkormányzata Civil Szervezetek és Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága, a Nemzeti Kulturális Alapprogram Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Szakmai Kollégiuma valamint a budapesti kerületek önkormányzatainak támogatásával jelenik meg.